KLIMA (BEZ)NADĚJE?

Hnutí Brontosaurus

Ministerstvo životního prostředí

PRAHA
PRAGUE
PRAGA
PRAG

METODIKA

výukový program na téma klimatické změny a našich osobních možnostech na ni reagovat

ÚVOD

Z výzkumu organizace Člověk v tísni vyplývá, že u studentů a studentek středních škol za poslední roky dramaticky narostlo vnímání hrozby klimatické změny. Jako největší celosvětový problém ji vnímá 55 % dotázaných. V obecné rovině zároveň více než polovina studentů (52 %) hledí do budoucna s obavami. A nakonec výzkum ukazuje také, že jen cca čtvrtina (28 %) dotázaných studentů má pocit, že vlastní aktivitou mohou ovlivnit problémy ve své obci a v ČR.

Jestliže vybraná data propojíme můžeme se oprávněně obávat šíření environmentální žalu, pocitu bezmoci a rezignace u mladé generace. Program na tuto situaci alespoň malým dílem reaguje. Jednoduše osvětluje studentům a studentkám klimatickou změnu tak, aby pro ně byl problém srozumitelný. Představuje možnosti, jak na problém může reagovat společnost. A především jim ukazuje, že i oni sami si jsou schopni uvědomit možnosti k řešení klimatické krize a zejména jejich dopadů a aktivně a smysluplně se zapojit do různých aktivit. Program také nabízí mnohdy chybějící informace, jak se mohou mladí lidé v ochraně životního prostředí angažovat.

ANOTACE:

Program v první řadě přináší studentům a studentkám středních škol shrnutí problematiky současné klimatické změny a jejich dopadů na život přírody, krajiny a člověka. Stěžejní část programu vede studenty a studentky hravou a interaktivní formou k pochopení možností společnosti klimatické krizi předcházet a řešit její dopady. Ukazuje možnosti jednotlivců/skupin přispět k řešení klimatické krize a zejména k řešení jejich dopadů v místním prostředí. Program nepřináší jednoznačné pokyny, co máme dělat, ale nahlédnutí možností i překážek ohledně spolupráce, rozhodování a schopnosti účinně reagovat. Vede studenty a studentky k vlastnímu zamyšlení. Na závěr studenti a studentky sdílí vlastní pocity spojené s environmentálními problémy. Společně s lektorem hledají možnosti, jak se sami mohou zapojit do ochrany životního prostředí, řešení (dopadů) klimatické změny, zejména pak sucha na přírodu a krajinu.

Program je nabízen ve třech modulových variantách, které lze domluvit dle potřeb a možností školy a možností lektorského týmu.

CÍLOVÁ SKUPINA:

Studenti a studentky středních škol, nejlépe ve věku od 16 let.

DÉLKA PROGRAMU:

- Základní indoor varianta - 100 minut (dvě vyučovací hodiny).

ROZŠÍŘENÉ VERZE PROGRAMU - DÉLKA

- Rozšířená indoor varianta se s rolovou hrou - 150 minut (tři vyučovací hodiny)
- Rozšířená outdoor varianta s venkovním pozorováním - 150 minut (tři vyučovací hodiny)
- Rozšířená outdoor varianta s dobrovolnickou činností - dle aktuální situace, min. 5 vyučovacích hodin.

ZÁKLADNÍ CÍLE PROGRAMU:

1. studenti a studentky získají základní orientaci v problematice klimatické změny/krize a jejích dopadů na přírodu a člověka

2. studenti a studentky si uvědomí možnosti řešení klimatické (dopadů) krize a poznají rozdíl mitigačních a adaptačních opatření

3. studenti a studentky sami přichází na nápady, jak lze řešit dopady klimatické změny v jejich okolí, popř. jaké opatření v jejich okolí by přispěla k předcházení klimatické změně.

4. studenti sdílí vlastní postoje k problematice klimatické krize, vlastní obavy, motivaci a demotivaci se problémem zabývat a jak s nimi pracovat.

5. studenti a studentky jsou inspirováni, jak se mohou sami zapojit do ochrany životního prostředí a řešení klimatické krize – získají motivaci do dobrovolnických aktivit

KONKRÉTNÍ VZDĚLÁVACÍ CÍLE:

- uvědomují si existenci problematiky klimatické změny a jejich možných dopadů
- chápou v hrubých konturách vliv člověka na klimatickou změny, problém skleníkového efektu apod.
- rozumí rozdílu mitigačních a adaptačních opatření při řešení klimatické krize
- znají si příklady možných opatření pro předcházení a zejména řešení dopadů klimatické změny (zejména sucha) ve svém okolí (ve školem, doma, v obci, v blízké krajině)
- uvědomují si možnosti i překážky v tom, co může jedinec-občan dělat pro zmírnění dopadů klimatické změny
- sdílí vlastní motivace, obavy a překážky, které je vedou/odrazují k vlastní aktivitě k péči o životní prostředí či řešení dopadů klimatické změny
- uvědomují si, že i oni sami mohou něco pro řešení dané věci udělat!

KLÍČOVÁ SLOVA:

klimatická změna, skleníkový efekt, emise, globální oteplování, fosilní paliva, obnovitelné zdroje energie, úspora energií a zdrojů, mitigace, adaptační opatření, aktivní občanství, dobrovolnictví

1. ZÁKLADNÍ INDOOR VARIANTA PROGRAMU

POTŘEBY K PROGRAMU:

atmosférická hudba na uvedení programu – např. skladba Modlitba za vodu (Hradišťan), karty Kamínky na cestě nebo karty ze hry Dixit, zařízení ke spuštění a promítnutí průvodní průvodní prezentace, kartičky pexesa globální problémy a možnosti jejich řešení, kartičky pocitů a potřeb, různě barevné cedule ANO/ NE, mapa města/vesnice a obrázek domu se zahradou pro všechny skupiny, tvrdé papíry, lepidla, tubičková vysouvací lepidla pro skupinky, pro třídu asi 8 ks, pastelky nebo voskovky /lépe/ sady základních barev asi 8x do skupinek, A4 papír s vytištěnou soupiskou možných adaptačních opatření, Obálky A4 na skládačky map a vesnic a jiné dokumenty, lepící gumu na tabuli, evnt. kolíčky na prádlo, magnety aj., dotazník pro studenty, upomínkové či propagační materiály Hnutí Brontosaurus, studenti psací potřeby a poznámkový blok/papír,

ČASOVÁ STRUKTURA PROGRAMU:

1. Uvedení programu, představení:.....5 minut
2. Úvodní "seznamka" s kartami Kamínky na cestě…….10 minut
3. Jak to máme - seznamka na postoje a názory (ANO/NE).....5 minut
4. Prezentace: Klimatická změna a my…….10 minut
5. Aktivita: Výzvy a řešení - přiřazovací kartičky klima problémů…….10 minut

Přestávka 10 minut

6. Aktivita Projektanti ……30 minut
7. Prezentace: shrnutí faktů o adaptačních opatřeních……5 minut
8. Aktivita: pocity a potřeby……10 minut
9. Zhodnocení programu, pozvání……5 minut

METODIKA PROGRAMU:

Příprava prostředí programu:

Lektorům doporučujeme se před realizací programu informovat se o míře znalostí studentů a studentek ohledně znalosti tématu, absolvování obdobných programů třídou, apod. Dle toho lze minimálně v rámci výkladu a diskusí upravit míru hloubky do které v rámci řešené problematiky půjdeme.

Lektor před programem domluví s vyučujícím na přípravě lavic ve třídě tak, aby byly lavice umístěny po obvodu třídy a aby každý student viděl na každého.

Lektor už před zahájením programu potichu pustí připravenou hudbu a navodí tak atmosféru k tématu, hudbu postupně dává více nahlas, až ji po max. minutě zcela ztiší. Obvykle se utiší i třída a „něco čeká“ a lektor může přistoupit k uvedení programu a představení se.

Po obvodu třídy viditelně rozmístíme karty Kamínky na cestě.

Realizace programu:

1. **Uvedení programu a představení**

   Lektor uvede program a představí se. Tím zarámuje také poslání programu:

   “Ahoj jmenuji se… , osobně se věnuji … a přicházím za vámi z Hnutí Brontosaurus (či jiné organizace). Rád/ráda bych s vámi dnes zamyslel/zamyslela na tím, jak vnímáme téma, které kolem nás stále více rezonuje a to je téma klimatické změny. V Brontosauru se s námi mladí lidé jako vy věnují péči o přírodu a životní prostředí. Na našich akcích je však zároveň také spousta zážitků, které jim přináší nová kamarádství a díky nimž se rozvíjí ve spoustě dovedností.

   Ani dnes není cílem předávat si množství informací a faktů, ale stručně se společně v problematice klimatické změny zorientovat a pak si zejména si pak uvědomit, že nejsme k tomu, co se kolem nás děje, bezmocní, že společnost, obce i my samotní můžeme pro řešení dopadů klimatické změny mnohé udělat. A že do péče o přírodu, jež eliminuje negativní dopady klimatické změny se může snadno zapojit každý z vás.”

Pokyny pro lektory a lektorky:

Na začátku navrhneme studentům, jak vás mají v průběhu programu oslovovat a dohodneme se na společném tykání nebo vykání. Po celou dobu programu je vhodné mít jmenovku.

2. **Úvodní “seznamka” s kartami Kamínky na cestě**

Po uvedení a představení vyzveme studenty a studentky, aby se na váš pokyn prošli po třídě prohlédli si rozložené karty Kamínky na cestě a vybrali si a vzali k sobě tu:

jež nejlépe vystihuje to, jak sami osobně v současnosti CÍTÍ svůj vztah k přírodě, jak se oni vztahují k přírodě v jejím současném stavu.

Na výběr dejte omezený čas (max. 4 min.).

Když mají studenti kartu vybranou vyzvěte je, aby udělali dvojice (do párování můžeme zapojit dle potřeby i pedagoga). Následně je požádejte, aby ve dvojicích sdíleli proč si zvolili danou kartu, jaké pocity jejich vztahu k přírodě vyjadřuje apod. Sdílet budou až na pokyn a to tak, že po zazvonění zvonku začne mluvit jeden z dvojice a má minutu na to se vyjádřit. Druhý mu do toho nijak nevstupuje a jen pozorně naslouchá. Po zaznění zvonku si role vymění a opět minutu mluví druhý.

Následně vyzvěte, zda kdo chce JEDNOU větou sdělit svůj pocit reprezentovaný kartou před celým kolektivem, aby tak učinili (není to povinné pro všechny).

Informace pro lektora:

CÍL: Aktivita slouží k aktivizaci studentů a studentek, k zaměření pozornosti na řešené téma přes osobní rovinu každého z účastníků aktivity, k rozproudění diskuse, překonání ostychu mluvit před ostatními.

POKYNY: Pokud je to možné, tak si kartu bere také přítomný pedagog a sdílí společně se studenty. Výběru karty a společného sdílení se účastní i lektor. Pomáhá to vytvářet atmosféru vzájemného propojení a důvěry.

U společného sdílení dbáme na stručnost a čas, aby se aktivita neprotáhla.

Je vhodné rozmístit alespoň dvě sady karet, aby nedocházelo často k situaci, že dva či více přítomných bude chtít tutéž kartu. Upozorněte, že pokud tato situace nastane, tak to nevadí a studenti si kartu postupně předají.

3. "Jak to máme" - seznamka na postoje a názory (ANO/NE)

Lektor/lektorka vyzve všechny studenty, ať jdou doprostřed místnosti. Místnost pak rozdělí čarou vyznačenou barevným provázkem a na jeden konec umístí ceduli s nápisem ANO a na druhý ceduli s nápisem NE.

Lektor překládá studentům tvrzení (viz. příloha č. 1) a vyzve je, aby se přemístili vždy tak daleko od středu směrem k ANO či NE, jak moc souzní, souhlasí nebo nesouzní, nesouhlasí s předloženým tvrzením.

Poté, co se studenti rozmístí, tak se lektor zeptá některého z nich v poli ANO či NE proč odpověděl takto a proč je například hodně (nevyhraněný) ve středu či naopak výrazně u jednoho či druhého pólu (ANO/NE).

Informace pro lektora:

CÍL: cílem aktivity je seznámení s postoji, názory a znalostmi studentů, jak pro lektora, tak pro studenty navzájem. Zároveň aktivita studenty motivuje k sebevyjádření a vytváří prostor k rozvoji diskuse.

POKYNY: Dbáme na to, aby se studenti na škále rozmístili rychle, spontánně. Otázky pokládáme studentům, dle situace ne nutě u každého výroku. Pro otázky vybíráme studenty, jak z jednoho či druhého konce škály, tak ze středu („Proč si myslíš že výrok je plně pravdivý/nepravdivý?" „Proč ses nerozhodl ani pro jednu variantu ano/ne?").

4. Prezentace: Klimatická změna a my

Prostřednictvím krátké prezentace (příloha č. 2) seznámíme studenty s tématem klimatické změny: s příčinami klimatické změny, s vlivem člověka na průběh klimatické změny, se základními problémy a hrozbami, jež klimatická změna přináší.

Informace pro lektora:

CÍL: Studenti po prezentaci rozumí antropogenním příčinám vzniku klimatické změny (skleníkový efekt) a jsou seznámeni se základními problémy, jež klimatická změna globálně, ale i lokálně přináší.

POKYNY: Při a po prezentaci se doptáváme studentů, zda a jak daným informacím porozuměni a vyzveme je krátkých dotazům.

5. Aktivita: Výzvy a řešení - přiřazovací kartičky klima problémů

Lektor naváže na předchozí prezentaci a uvede další aktivitu tím, že klimatická změna přináší spoustu problémů a hrozeb, ale můžeme si ukázat, že nejsme bezmocní a že záleží na aktivitě naší společnosti, zda se je pokusíme vyřešit.

Studenty jednoduchým způsobem rozdělíme do skupin po čtyřech až pěti (např. rozpočítáním, rozdělením řady apod.).

Poté lektor do každé skupinky rozdá sadu **Přiřazovacích kartiček klimatických problémů** a řešení (příloha č. 3) a požádá skupinky, aby našly k jednotlivým problémům druhou kartičku, která nejvíce odpovídá řešení daného problému.

Lektor nechá studentům pět minut času. Další dvě minuty má skupinka na seřazení problémů od nejpalčivějšího k nejméně závažnému podle mínění členů dané skupinky.

Poté každá skupinka uvede, které dva problémy určila jako nejpodstatnější a jaké řešení k nim přiřadila.

Lektor má k dispozici sadu kartiček většího formátu a uprostřed všech skupinek postupně pokládá studenty zmíněné problémy a řešení vedle sebe. Vznikne nám tak přehled, které problémy a řešení v souhrnu skupiny studentů určily jako nejpodstatnější a jaké řešení k nim přiřadili. Společně se na tento výběr pak podíváme a dáme prostor na krátkou diskusi, kterou podnítíme otázkami „Proč zrovna tento problém považujete za nejožahavější?“ „Jak si byste vy sami mohli přispět k řešení daného problému?“ apod.

Informace pro lektory a lektorky:

CÍL: Studenti se zamyslí nad jednotlivými problémy a hrozbami způsobené klimatickou změnou a mírou jejich závažností. Uvědomí si, že i přes složitost problematiky se nabízejí řešení a jsou inspirováni hledat možnosti svého zapojí do řešení

PŘESTÁVKA (10 MIN.)

POKYNY: Lektor během přestávky připraví dle počtu studentů několik stanovišť a na lavice pro skupinky se čtyřmi a pěti studenty připraví papíry a psací potřeby. Na další místo pak umístí obrázky s inspirativními opatření na zlepšení stavu životního prostředí v lidských sídlech a okolní krajině (převážně se může jednat o příklady adaptačních opatření v krajině, ale měli by zde být i příklady opatření mitigačních a také opatření, jež s klimatickou změnou souvisí jen nepřímo nebo málo.

6. Aktivita Projektanti

Požádáme studenty, aby se opět rozdělili do skupin z předchozí aktivity a rozmístili se po skupinkách k jednotlivým stanovištím.

Lektor se studentům představí v herní roli zástupce města, obce (starosty, radního, vedoucího odboru investic apod. – je možno volit dle situace). Následně aktivitu v roli uvádí zhruba takto:

Vážení!

Vedení města/obce si stále více uvědomuje, že při plánování nových věcí a investic z našeho rozpočtu je dobré naslouchat i potřebám občanů a umožnit jim o tom, kam se část financí vloží spolurozhodovat. To už se děje mnohde kolem nás. V naší obci/našem městě bychom navíc chtěli dát prostor mladým lidem jimž jistě záleží na místě kde budou žít. Rozhodli jsme se tedy vyčlenit částku (pozn. pro lektora: zvolte dle velikosti obce v rozmezí 10 mil. – 100 mil. Kč.), kterou budeme investovat dle vašich návrhů a projektů.

Podmínkou pro uvolnění financí je, že projekty se budou týkat tematiky životního prostředí v našem městě/naší obci. Jistě jste si vědomi také dopadů klimatické změny na krajinu kolem naší obce/města i na samotnou obec/město. Proto vězte, že při hodnocení projektů budou mít prioritu ty, které navrhnou řešení těchto zásadních problémů.

Nyní máte šanci takové projekty sami připravit. Předně vymyslete návrhy, jaká opatření, zlepšení, novinky byste v této oblasti v naší obci chtěli udělat a následně je zakreslíte do plánu obce/města a připravíte k prezentaci. Vaše návrhy na opatření zlepšující životní prostředí v naší obci/městě budete na závěr obhajovat před ostatními. Přemýšlejte s ohledem na budoucnost, s ohledem na to, co jste se zatím dozvěděli v našem předchozím programu. Vašim úkolem je zároveň dát prostor návrhům všech členů skupiny a spolupracovat na jejich propojení a vytvoření komplexního návrhu opatření, která následně zaznačíte do mapy vaší obce/vašeho města. Pozor k realizaci vybírejte ty nejpřínosnější návrhy (finance jsou omezené) a ty zakreslujte do vašeho projektu - mapy.

Buďte kreativní, mějte i odvážné nápady, všechno se cení!

Lektor vybídne studenty, aby v první fázi dali dohromady jejich návrhy a nápady a sepsali si je. Pokud vidí, že studenti nápady nemají, tak je podporuje otázkami: „Jak by vaše obec/město mohla reagovat na problémy spojené s klimatickou změnou, jež jsme si představili, např. se extrémními teplotami, nedostatkem vody apod.?“

V případě, že i přesto studenti s nápady příliš nepřichází umožní jim nahlédnout na inspirativní obrázky, jež rozložil v rohu místnosti, ale upozorní je, že využití těchto námětů sníží hodnocení jejich projektu.

Fázi navrhování budeme věnovat cca 10 minut. Poté vyzve lektor studenty, aby své návrhy zachytili do slepých map jejich obce/města, popř. do detailnější opatření zakreslili do obrázku budovy. I v průběhu této fáze však mohou studenti přicházet s novými nápady a návrhy a doplňovat je. Na fázi projektování do map mají studenti cca 15 minut.

Následuje fáze představení projektů, kdy studenti stručně vyjmenují, jaké opatření navrhují. K představenému projektu umožníme položit stručné dotazy ze strany studentů (z časových důvodů můžeme počet dotazů omezit) a následně klade otázky studentům z jednotlivých týmů i lektor – viz otázky pro reflexi.

Informace pro lektory a lektorky:

CÍL: Cílem aktivity je zejména uvědomění, že i studenti samotní dokáží přinést mnoho efektivních řešení a návrhů pro zlepšení stavu životního prostředí ve své obci. Dále si uvědomí, zda při tvorbě návrhů upřednostňovali návrhy řešící problematiku klimatické změny a zda se rozhodovali primárně pro adaptační opatření nebo zda někdo přišel i s návrhy, které mají pomoci klimatické změně předcházet. Studenti si zejména uvědomí, jak se rozhodovali pro výběr návrhů a co je k tomu vedlo.

OTÁZKY PRO REFLEXI:

- co pro vás při projektování návrhů bylo nejtežší?
- vybírali jste opaření spíše s ohledem na budoucí rizika klimatické krize a jejích dopadů nebo s ohledem na aktuální problémy životního prostředí u vás v obci/městě?
- přemýšleli jste při výběru opatření i nad tím, co by mohlo pomoci klimatické změně předcházet, snížit produkci skleníkových plynů?
- Promítali se do rozhodování vaše osobní potřeby nebo jste uvažovali z pohledu celé obce/města či dokonce třeba z globálního pohledu řešení klimatické krize?

POKYNY:

K navození atmosféry je vhodné, když se lektor stylizuje do role (starosty), např. i kostýme nebo vhodnými doplňky.

Financí, jež jsou na projekty nabízeny by mělo být tolik, aby subjektivně částka působila spíše motivačně v tom smyslu, že za ni půjde udělat více opatření, aby tento prvek příliš neomezoval kreativitu studentů.

V rámci aktivity nevedeme studenty jednoznačně k tomu, aby navrhovali jen opatření, která reagují na změnu klimatu. Dáme jim širší prostor pro návrhy „na zlepšení stavu životního prostředí“, abychom se následně mohli bavit o tom, která opatření přispívají i k řešení klimatické krize, které pomáhají řešit její dopady (adaptace) nebo jí pomáhají předcházet.

Lektor sleduje, jak jsou studenti v práci úspěšní, motivuje je, projevuje zájem o to, co jednotlivé skupiny tvoří a tím udržuje zaměření činnosti k danému tématu.

Lektor upozorňuje, kolik času studentům zbývá na tvoření projektů. Je to důležité proto, aby studenti neulpěli v některém konkrétním bodě, ale dokázali své projekty v daném krátkém čase dokončit.

7. **Shrnutí adaptačních opatření formou prezentace**

Po představení projektů studentů lektor formou krátké prezentace (součást přílohy č. 2) shrne inspirativní přehled opatření k řešení dopadů klimatické změny, jež se aktuálně v domácnostech, obcích, městech a krajině realizují.

8. **Pocity a potřeby**

Závěr programu lektor zaměří na pocity a potřeby studentů. Studenti se postaví do kruhu a mezi ně na zem lektor rozloží kartičky pocitů a potřeb (příloha č. 5). Studenty vyzveme, aby vybrali tu kartičku, jež nejlépe vyjadřuje jejich pocit nebo potřebu, jež mají nyní po programu osobně nejvíce spojenou s tématem řešení klimatické krize. V kruhu poté studenti svou volbu představí, popř. jednou větou zdůvodní.

<u>Informace pro lektory a lektorky:</u>

CÍL: je to zejména vytvořit pro studenty prostor vyjádřit vlastní prožívání spojené s programem. Lektor získá zpětnou vazbu, jak studenti problematiku na závěr programu vnímají (s nadějí, pesimisticky apod.).

9. **Závěrečná inspirace**

Na závěr lektor studenty povzbudí v tom, že i oni mnohé (z)můžou a nabídne jim konkrétní příležitosti se zapojit do nejrůznějších aktivit (součást přílohy č. 2). Dále jim předá pozvánky na dobrovolnické akce, odkazy na web apod.

<u>Informace pro lektory a lektorky:</u>

CÍL: Namotivovat studenty, aby vyrazili na nějakou z dobrovolnických akcí, zapojili se do spolků a hnutí apod. v duchu toho, že zde poznají, že mohou společně dokázat realizovat mnoho pozitivních změn i z hlediska řešení dopadů klimatické krize a že tato forma participace jim bude dávat naději a smysl.

Hnutí Brontosaurus 2021

Autorka metodiky: Pavlína Přikrylová

Projekt byl finančně podpořen Ministerstvem životního prostředí.
Projekt nemusí vyjadřovat stanoviska MŽP.

Ministerstvo životního prostředí

Na vzniku metodiky se finančně podílel
Magistrát Hlavního města Prahy.

PRAHA
PRAGUE
PRAGA
PRAG